

Mert az olcsóbb, fiam! És ez nagy baj, mert mi egy kis ország vagyunk, nekünk meg kell őriznünk a nyelvünket, a kultúránkat. Nézd meg, mi lett a Váci utcából. Tudom, hogy az angol világnyelv, én már csak olvasok, nem beszélek angolul, de azért egy-két szép magyar szó van még, amit illene nem elfelejteni. Mit szólna ehhez a drága Karinthy meg a Babits? Ok is voltak annyira magyarok, meg a Szép Ernő. A fiatalok ugatnak, meg őznek, meg makognak, na a politikusok meg egyenesen belebögnek a pofánkba. Es milyen jogon, kérdelem én. Nekem ezt kell hallgatnom? Hallgasson benneteket a majd' megmondom, kicsoda! Átkapcsolok a madarakra! Mennyivel érdekesebbek. Azok pitypityelnek, szorgalmasak, nevelik a fiókáikat. Nem mondom, azok között is akad komisz, aki elhagyja a fészket meg a kölykét, meg kirabolja a másikat. Hát nem érdekes a világ, fiam? En már mindent mondhatok, fiam, legfeljebb még kevesebbet hívnak. Megsértődnek? Aki rám megsértődik, az megérdemli. Mert az Erzsi azért pofázik, mert jót akar. Nemrég találkoztam a Gábor Mikivel. Es megköszönte, hogy annak idején meg mertem mondani ne-ki a véleményem, amikor senki nem merte. Na jó, ő egy okos, tehetséges zseni, fiam. Intelligencia kérdése is ez. Lehet, hogy én is meg-sértődnék magamtól, mert ronda egy szám van, pedig utálom a káromkodást, de néha muszáj, fiam! De mindig, hogy csak ló...-ok repkedjenek a levegőben, az már túlzás.

Filmsztár lehettem volna, de soha nem vállaltam külsőt, fiam, mert van egy csúnya allergiám, öreg vagyok, és nagyon beteg, ha nem is látod rajtam, fiam, és senkim nincs. De amíg az eszem a helyén, addig én be nem megyek semmilyen otthonba. Nem akarok öregek között élni, szeretem a fiatalokat, titeket, a gyerekeket meg az állatokat. Es nézem a tévét, bár ömlik onnan a trágárság meg a szemét, de annyi szépet is lát közben az ember, ha figyel. De a gyerek mit lát? Milyen legyen, ha mást sem lát reggeltől estig, mint durvaságot, erőszakot? Nincsenek szép mesék, mesefilmek, tévéjátékok, színházi előadások, csak dirr-durr. Aztán csodálkoznak, ha megöli az apját, anyját, megveri a tanárát. Ez a példa előtte, fiam. Es sajnos én ezt mind látom. Látnom kell, hogy a világ látszólag előre-, de valóiban visszafelé halad. Romlik az emberek

A *Lakótelepi mítoszok* című tévéjátékban (Inkey Alice felvétele)

ge, erkölcse, és hagyjuk. Pedig lenne miből okulni. En csak azért maradtam itt, hogy mondjam a magamét, fiam, amíg mozog a szám, kattog az agyam, és ver ez a ketyere.

Itt ez a kis lakás, ez az én szentélyem, ha úgy tetszik, ez az én birodalmam. Itt védett vagyok. Itt vannak a szüleim, a drága anyám, az édes jó apám, a barátnőim, a barátaim, ezen a falon a kollégáim, az én halottaim. Velük gyakran beszélgetek. Köztük nem vagyok egyedül. És nézd! Amíg megszólal egyszer-kétszer a telefon egy héten, addig mondhatom, szeretnek és számon tartanak néhányan. Mióta is, fiam? Főiskolás korod óta, akkor dolgoztunk először, a címét már nem tudom, mi volt az, annak is van már vagy húsz éve. Kevesebb? Na jó, ne öregítselek, minden év utolsó napján feljössz hozzám délután, és dumálunk egy jót. Es ha csak fél év múlva hívsz, az sem baj, tudom, hogy gyereked van, családod, munkád. Akkor is szeretlek, és megnézem a tévében, amit csinálsz, feltéve, ha nem éjszaka adták, és meg-

mondom a véleményem, ha nem tetszik, fiam, mert a javadat akarom. De egyet ígérj meg. Ha a szép kopasz fejem alatt az agyam már nem lesz a régi, ha bedobja a törölközőt, akkor tudomásul veszed, hogy Erzsi nincs többé. Mert a Pártos Erzsi az, aki itt fecseg neked, káromkodik, beszél, papol, ha hülyeségeket is, de él, mozog, érez, tesz-vesz, gondolkodik, mérgeződik, s bár menne már a másvilágra, gyáva hozzá, mert szereti az életet. Szerettem élni, fiam. Élni, és nem vegetálni. Értesz? Ne látogass, nem akarom, hogy úgy láss. Az számomra megalázó lenne. Azt akarom, hogy mindig így őrizz meg az emlékezetemben. Megígéred, fiam? Na akkor jó. Akkor majd elmondhatod, hogy igazán szeretted, tisztelted és becsülted ezt a vén, bolond barátnődet, azt a bölcs bohócot, aki voltam, vagyok és leszek, még a halálom után is, fiam. De most már beszéljünk vidámabb dolgokról! Hány szeretőd van, fiam?

FELVIDÉKI JUDIT

Egy „külső zaj” karrierje

A *Nosztly fiú* után megkezdtek a próbákat Szenes Béla *Nem nőszülök* című darabjából. Ebben nem volt külső zaj, csak belső, úgynevezett színpadi statisztéria.

Az előadást Góth Sándor rendezte.

Góth nemigen bírta az apró nőket. Általában csak a sudár-magas néma személyzetet kedvelte.

A statisztakiválasztáson természetesen megjelentem én is. Voltunk vagy kétszázan, mert legalább száz emberre volt szükség.

Engem meg se látott, nem is nézett olyan

mélyre. A megfelelő szerencsés kiválasztotakat különállította, s amikor így kevesebben lettünk, bennünket is észrevett, szegény picikéket: férfiakat s nőket. Végignézett rajtunk, száját félrehúzta, s azt mondta, hogy:

- Ezek az aprók menjenek ki, sajnos nem tudom használni őket.

S mi, húsz-harminc rövid ember, lesújtva kivonultunk a világot jelentő deszkákról.

De kis agyam nem nyugodott. Dolgozott, mint a motolla. Valamit kellett tenni.

- Ne légy gyáva! Menj, kérd meg őt, ha

más nem hallja - beszéltem magamhoz -, ne félj tőle, jó ember, meglátod, beoszt a darabba!

Hatottam magamra, s azt mondtam, miért ne. Rosszabb úgyse lehet.

Este elegánsan kiöltöztem: szoknyát s fehér blúzt öltöttem. Ez legalább kettévágott, amitől még rövidebbnek látszottam.

Es bejelentettek Góth Sándor öltözőjébe...

Odaálltam elé, és kértem, hogy vegyen be a *Nem nőszülök-be*. Megnézegetett, majd le-néző sajnálkozással, de roppant barátságosan

azt mondta, hogy nem tud semmire se felhasználni. Elmondtam neki, mennyire kell a pénz, hogy az édesanyám beteg, s hogy magam taníttatom magam. Másnap beosztott a darabba.

A harmadik felvonásban fordultam elő, illetve fordultam volna elő, ha lehetett volna. Ez a kép a Vígszínház előcsarnokát ábrázolta, s mi színházba érkező közönség voltunk.

Most tessék elképzelni engem, annyi hosszú ember között, röviden, igénytelenül, begyulladva várni, vajon mit fogok csinálni, vajon mire fog Góth felhasználni.

Hát felhasznált! Fel! Góth! Engem!

Végigmért, s azt mondta:

- On álljon kérem háttal a bal ajtóhoz, s mikor a függőnyt húzni kezdik, menjen ki, és be se jöjjön többet!

Így volt pontosan. Most is tisztán hallom.

Sokan ilyen eset után hazamennek, és büszkén híresztelik szertesztét, hogy szerepet játszanak a Vígszínházban.

Hát én nem tettem ezt. Nem voltam olyan büszke: igaz, csüggedt se voltam. Nem mondom, esténként kicsit rázott a hideg, mikor Góth terepszemléjét tartotta, hogy hátha egyszer azt mondja majd, menjek ki a színházból is, és oda se jöjjenek be többet, de ez nem következett be. Örült, hogy keresek, „ha nem is tudott gyönyörködni bennem”, sőt, az idők folyamán még meg is szeretett.

Felismertem az utat, ahol el kell indulnom, s ahol majd haladnom kell a cél felé. „Külső zaj!”, ez volt az út neve. En legalább úgy éreztem, hogy ez az. S az idő bebizonyította, hogy a megézés helyes volt.

Mit nekem a nvlt színén átsétálni mint néma vendég!

Ezért festegessem egy óráig magamat? Mindig újra könyörögni, hogy jaj, vegyenek be a darabba, mikor tudom, hogy úgyse osztanak be szívesen színházi statisztériára, mert nincs mindig ajtó, ahol rögtön ki is küldhetnek? Így gondolkodtam.

„Külső zaj” a kulisszák mögött! Ott élhettem a darab külső lelkét, életét, külső történéseit. Ez komoly része - ha láthatatlanul is - a színházi életnek, s még fel is figyelhetnek rám.

Kacagni mint lakodalmas vendég; lázongani mint forradalmi tömeg; drukkolni, hogy üsd, nem apád mint meccsközönség; kezit csókolom, nagyságos úr, üdvözlödni mint hűséges cseléd, hogy a férj csavargásából végre hazatért...

Ez igen! Ebből már láthat valamit a rendező, ha csak fél szemét, fél fülét szánja is jelentéktelen személynemre.

Így is lett. Voltam hahotázó hölgy, kacagó orkán, forradalmi „le vele”, ugató kutya, sikoly az éjben, sőt, sikoly a tébolydában; s

meg történt az első számú „csoda” ezen a kis úton: Góth Sándor berendelt színházi statisztériára!

Sokszor láttam már, hogy tudomást vett rólam, egyre kedvesebben nézett rám, éreztem, ügyes lánynak tartott.

Egy este, amint hahotára vártunk, hallottam, hogy azt mondta Gázi Mariskának:

Wellesz Ella felvétele (A kép az OMSZI tulajdona)

- Az én kedvencem ez a kis görcs.

A görcs én voltam! S ugyanezen az estén így szólt hozzám:

- Fiacskám, maga jöjjön be holnap reggel, beosztom az új darabba, kis mezítlábas paraszteselédnek.

Mi ez? Mi ez?! Csipkedtem magamat, hogy ébren vagyok-e. Irtózatosan boldog voltam.

Másnap reggel pontosan megjelentem a próbán. A *Zenélő óra* című Mikszáth-Harsányi-darabot próbálták.

Nálunk még parasztlányoknak, parasztemnecskéknek is csak sudár-magas nőket választottak, holott azok köztudomás szerint is jobbára gömbölydedek.

Engem, mint ennek az ellenkezőjét, külön sarokba állított Góth Sándor, hogy ne zavarjam a szépen megnőtt személyzet harmonikus látványát, ha az igazgató lejön felülvizsgálni a beválasztott statisztériát.

Es az igazgató jött! Jób Dániel!

És felülvizsgált. És rendben talált mindent, illetve a többieket. Engem csak később vett észre. Tekintetével bírálón végigmért, majd Góthoz fordult:

- Hát ez itt mi? - kérdezte rám mutatva.

Még csak nem is „ki”, hanem „mi” voltam. -

Híjj! - szóltam magamhoz - csitulj, szívem, csitulj ott benn, türelem, el ne szaladj!

Es maradtam.

Ma már tudom, hogy ez a „mi” nem volt sértés, mert Jób Dániel ezt nem a személynemre értette, hanem arra, hogy mi leszek a darabban. Tudniillik, mi új darab kiadásánál nem azt kérdeztük egymástól, hogy kit ját-szol, hanem hogy mit ját-szol.

De akkor, ott, ezt még nem tudtam, és bizony nagyon elszontyolodtam tőle.

A próbákon azonban már nem is gondoltam az egészre. Szaladgáltam, cipeltem a lábasokat, vizet hordtam, sürögtem-forogtam; ezután mindent rám bízott a rendező, Góth Sándor. Még szöveget is kaptam tőle, azt mondtam, hogy „jé!”, s másnap már azt is, hogy „megyek, tekintetes asszony”. Imádtam parasztlányt játszani. Most is imádom!

A második felvonásban gyönyörű szüreti mulatság volt, s mi bámuló, részt vevő népség voltunk. Jól látható helyre, egy padka tetejére állított Góth engem s azt mondta, hogy:

- Maga ujjongjon, ragyogjon, vegyen részt mindenben, s a felvonás végéig ki se menjen a színházi padkáról többet.

Egész lelkem, minden ragyogásom ott tüzelt a szememben; égtem, vibráltam, perzselő kis élet voltam ott

a padka tetején, s mikor szüreti móka szerint - mert az szerencsét hoz - egy tűzrakást átugrottam, majd egy pillanat alatt a padkára visszapatantam, végleg megfőztem az egész Vígszínházat.

Jób Dánielnek - mint később mesélték - már a próbákon nagyon tetszettem, s a premieren megtörtént a második számú „csoda” kis utamon: Jób Dániel lehívatott engem, a kis „hát ez mi”-t, melegen érdeklődött, ki vagyok, mi vagyok, szeretettel megsimogatott és azt mondta:

- Ember lesz belőled!

Így is lett! Ember lettem, és az voltam egészen mostanáig.

Részlet Pártos Erzsi Köszönöm című könyvéből (Budapest, 1941).